

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ****ORGANIZATIONAL BASIS FOR TECHNICAL AND FORENSIC PROVISION
OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF THE MURDERS****Павлишин Б.О.,
аспірант***Академія адвокатури України*

Наукова стаття містить положення, в яких розкриваються особливості організації техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств, й зокрема її організаційно-управлінського та організаційно-функціонального аспектів. Звертається увага на те, що до змісту діяльності слідчого з техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств входить використання техніко-криміналістичних засобів і методів безпосередньо самим слідчим, прокурором, а також за допомогою спеціалістів.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальні провадження, техніко-криміналістичні засоби й методи.

Научная статья содержит положения, раскрывающие особенности организации технико-криминалистического обеспечения досудебного расследования убийств, в частности его организационно-управленческий и организационно-функциональный аспекты. Обращается внимание на то, что в содержание деятельности следователя по технико-криминалистическому обеспечению досудебного расследования убийств входит использование технико-криминалистических средств и методов непосредственно самим следователем, прокурором, а также с помощью специалистов.

Ключевые слова: технико-криминалистическое обеспечение, досудебное расследование убийств, организация технико-криминалистического обеспечения.

This article contains provisions which take up the features of the organization of technical and forensic provision of pre-trial investigation of the murders, particularly its managerial and organizational-functional aspects. Draws attention to the fact that the contents of the investigator in the technical and forensic provision of pre-trial investigation of the murders included the use of technical and criminalistics means and methods directly by the investigator, prosecutor, and with the help of experts.

Providing technical and forensic acts as an independent activity with all inherent elements of the organization: analysis, planning, decision-making, ensuring their implementation. Such an organization of technical and forensic support is aimed at the acquisition, accumulation, processing of forensic relevant information and its intended use for pre-trial investigation of the murders. Analysis of efficiency in the activities at the pre-trial investigation into the murder of technical and criminalistics means and methods and the General organization technical and forensic work demonstrates the need for a comprehensive approach to the solution of related problems. The availability of the latest technical and forensic equipment requires appropriate organization of work with her. Such an organization is directly dependent on the state of legal regulation of the order realize the potential of technology in the new conditions of counteraction to crimes against human life. All this presupposes highly qualified technical and forensic training for investigators, operational staff, specialists, experts.

Draws attention to the fact that the main criteria for assessing the effectiveness of technical and forensic provision of pre-trial investigation into the killings should include the following: to determine whether all necessary cases, dictated by investigative and operational situation used scientific-technical means.

Key words: providing technical and forensic, pre-trial investigation of the murders, organization of technical and forensic provision.

Аналіз криміногенної ситуації в Україні свідчить про те, що злочини, які посягають на життя людини, залишаються однією з найгостріших проблем у сфері боротьби зі злочинністю. Предметом злочинного посягання є найцінніше, що має людина – її життя. Аналіз соціальної обстановки, що склалася в Україні, свідчить про подальше загострення криміногенної ситуації. Сьогодні відмічається зростання кількості вбивств взагалі та вбивств при обтяжуючих обставинах зокрема. Це пов'язано в першу чергу з економічною кризою, падінням виробництва, різким зниженням життєвого рівня широких верств населення. У злочинну діяльність втягується все більше молоді, зростає рецидивна злочинність. Наслідками військових дій на Сході країни є безконтрольний витік з територій АТО вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, які, на жаль, знаходять своїх жертв. Водночас ті ж події формують в окремих осіб певні психологічні настанови, що орієнтують на зневажливе ставлення до життя як власного, так і сторонніх людей.

Питанням розслідування вбивств в криміналістичній літературі традиційно приділяється значна увага. В результаті сформовано низку ґрунтовних рекомендацій як загального характеру, так і щодо окремих аспектів досудового розслідування вбивств. У тому числі досліджувались і питання техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування цієї категорії злочинних посягань. У цьому сенсі особливо слід відзначити наукові дослідження К. Є. Дьоміна «Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття й розслідування вбивств, вчинених найманими особами» та В. І. Шелудченка «Проблеми техніко-криміналістичного забезпечення розслідування вбивств» [1; 2]. Своєрідність таких злочинів проти життя людини, як вбивство, динамізм їх вчинення, різноманітність обстановки злочинів, способів їх учинення, мети і мотивів обумовлюють необхідність наукового дослідження та розробки рекомендацій з досудового розслідування кримінальних проваджень вказаних категорій. Серед таких наукових розробок пріоритетне місце посідає техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування злочинів, що надає можливість слідчим відшукувати в ситуаціях невизначеності та відсутності інформації найбільш вірогідні шляхи збирання доказів. Адже вирішення переважної більшості ситуацій, які виникають в процесі досудового розслідування вбивств, вимагає опори на ґрунтовні, досконалі знання, здобуті людством протягом всього його існування. Тому подальше розроблення питань техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування даної категорії злочинів має не тільки науковий, але й практичний інтерес. Розширення сфери застосування техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів в діяльності з досудового розслідування цього виду злочинів потребує глибоких науково-теоретичних та експериментально-практичних досліджень.

Процес виявлення й досудового розслідування злочинів проти життя особи з використанням техніко-криміналістичних засобів і методів, призначений для збирання й дослідження доказів на основі спеціальних знань в процесі оперативно-розшукової та слідчої роботи і є техні-

ко-криміналістичним забезпеченням. Іншими словами, техніко-криміналістичне забезпечення являє собою своєрідну організаційно-функціональну систему отримання, обробки, накопичення і цільового використання розшукової та доказової інформації. Це доволі багатогранна, відповідальна та трудомістка робота [3, с. 40].

Ведучи мову про організаційні основи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств, ми опираємося на визначення поняття «організація», яке в криміналістиці розуміють як упорядкованість та регулювання дій суб'єктів досудового розслідування й органів, які взаємодіють з ними, для ефективного попередження, виявлення й досудового розслідування злочинів. Організація як створення і підтримання оптимальних умов за певної ситуації супроводжує процесуальну діяльність на всіх етапах досудового розслідування кримінального провадження. З. І. Кірсанов слушно зазначає, що організація діяльності є мисленнєвою, інтелектуально-вольовою діяльністю суб'єктів розслідування та оперативно-розшукової діяльності. Вона міститься в конкретизації завдань в такій, що склалася, слідчій або оперативно-розшуковій ситуації, і в прийнятті рішень щодо створення оптимальних умов для ефективного попередження, виявлення та розкриття злочинів [4, с. 106].

Організаційні основи техніко-криміналістичного забезпечення діяльності з досудового розслідування злочинів проти життя нами розглядаються як в аспекті організації, так і в аспекті організованості дій. Як і будь-яка інша діяльність, техніко-криміналістичне забезпечення передбачає відповідну її завданням та рівню розвитку криміналістичної техніки організацію і пояснює, що дана діяльність здійснюється не лише доволі розгалуженою системою експертно-криміналістичних підрозділів й експертних установ, а й слідчими, оперативно-розшуковими апаратами, судовими органами в межах, визначених кримінально-процесуальним законодавством, відомчими нормативними актами. Така система має вертикальну структуру. Практично у всіх правоохоронних органах така система структурно простежується зверху донизу, її очолюють відомчі центри, інститути, управлінські підрозділи. Фактично на них покладені завдання та функції з організації техніко-криміналістичного забезпечення як на внутрішньовідомчому, так і міжвідомчому рівні [5, с. 274].

П. Т. Скорченко, також виокремлюючи структуру організації техніко-криміналістичного забезпечення, дає по суті горизонтальний поділ даної вертикальної вісі, а точніше – не однієї вісі, а декількох, тому що техніко-криміналістичним забезпеченням займаються декілька відомств – Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС України), Служба безпеки України, Міністерство юстиції України та ін. На прикладі органів МВС України автор виокремлює три рівні техніко-криміналістичного забезпечення: центральний, територіальний, місцевий. До першого рівня він відносить експертно-криміналістичні підрозділи місцевих та районних відділів внутрішніх справ, до другого – експертно-криміналістичні підрозділи республіканських, крайових та обласних органів внутрішніх справ. Вони складають основний ланцюжок експертно-криміналістичної роботи. Саме в цих підрозділах виконується основний обсяг експертиз. До третього рівня експертно-криміналістичних підрозділів він відносить Експертно-криміналістичний центр МВС України. Це головний підрозділ в системі органів внутрішніх справ, в ньому провадяться всі найбільш складні та повторні експертизи. В Експертно-криміналістичному центрі здійснюється також науково-дослідна робота з розробки нових видів експертних методик [6, с. 46-48].

Здійснивши аналіз наукових праць з проблем техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів, ми дійшли висновку, що система організаційних функцій техніко-криміналістичного забезпечення

діяльності з досудового розслідування злочинів проти життя особи може виглядати так: організаційно-управлінське забезпечення (питання підбору, підготовки та перепідготовки кадрів; кваліфікаційно-атестаційні проблеми; загальний аналіз та координація, вивчення передового досвіду; нормотворчість; управління – оперативне й довготривале у сфері техніко-криміналістичного забезпечення; наукові дослідження проблем техніко-криміналістичного забезпечення; міжвідомча та міждержавна взаємодія; розподіл штатів; прогнозування, планування та профілактика; інформаційне забезпечення тощо); організаційно-функціональне забезпечення (питання придбання технічних засобів; аналіз стану використання й аналіз необхідності в технічних засобах; розробка нових технічних засобів; розподіл та обслуговування технічних засобів тощо).

Розробка нових й удосконалення існуючих засобів і методів криміналістичної техніки, що використовуються при розкритті й розслідуванні злочинів проти життя людини, тісно пов'язана з розробкою методик із збирання, дослідження, оцінки та використання доказової та орієнтовної інформації, що отримується за допомогою вказаних засобів і методів. Напрями дослідження в такому випадку визначаються, на думку К. Є. Дьоміна, низкою факторів, серед яких важливе значення мають: спосіб вчинення вбивства та застосовувані при цьому знаряддя злочину; спосіб приховування вбивства; система слідів, що виникають при підготовці, вчиненні та приховуванні злочину. Він зазначає, що при розкритті й розслідуванні вбивств може застосовуватися будь-який техніко-криміналістичний засіб. У зв'язку з цим, найбільш правильний шлях полягає у визначенні тенденцій й перспектив їх розробки, які визначаються: складністю та різноманітністю завдань, які вирішуються за допомогою техніко-криміналістичних засобів і методів, що зумовлює, з одного боку, їхню спеціалізацію, а, з іншого, – комплектацію у вигляді пересувних криміналістичних лабораторій; необхідністю швидкого встановлення осіб, що вчинили злочин, що обумовлює необхідність створення інформаційних баз у вигляді колекцій, інформаційно-пошукових систем тощо; закономірностями розвитку науково-технічного прогресу, що визначають розробку техніко-криміналістичних засобів і методів, а саме застосування принципово нових засобів і методів, що покращують можливості отримання інформації, удосконалення існуючих методик виявлення й вилучення слідів крові, пострілу, вибуху тощо, збільшення строків та якості роботи застосовуваних техніко-криміналістичних засобів і методів, застосування більш чутливих фото та відеоплівко, термовізуальних систем та пристроїв; закономірностями розвитку науки криміналістики, зокрема, реалізації досягнень природничих й технічних наук [1, с. 85, 89].

Процес виникнення, існування, зникнення слідів злочинів проти життя носить ситуаційний характер. Вибір технічних засобів, прийомів, методик виявлення, фіксації, вилучення і дослідження слідів злочинів – носіїв криміналістично-значущої інформації залежить від специфіки цього процесу. На обсяг і якість такої інформації у кожному конкретному випадку впливають вид, властивості, особливості носія інформації, джерел її походження, способів, умов її утворення, часового періоду (від моменту утворення до виявлення) і середовища перебування. Ситуаційність описуваних явищ і обумовлює необхідність вибору визначених засобів та прийомів [7, с. 18]. Специфіка такого процесу щодо конкретного виду матеріальних слідів злочину диктує необхідність вибору певних техніко-криміналістичних засобів і методів їх виявлення, фіксації і вилучення. При цьому, як слушно зазначає Д. Ю. Стригун, важливу роль відіграє оптимальне поєднання засобів і методів з тактичними прийомами. У кожному конкретному випадку техніко-криміналістичної роботи з матеріальним слідом зважуються окремі, ситуативні техніко-криміналістичні функції [8, с. 9].

Збирання доказів під час досудового розслідування за кримінальними провадженнями про вбивства в переважній більшості випадків здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій. Вже в ході проведення таких процесуальних дій слідчим чи прокурором водночас здійснюється і оцінка отриманих доказів та визначаються подальші шляхи їх використання в доказуванні. Водночас слідчий має право на проведення особисто або на доручення проведення уповноваженим оперативним підрозділом негласних слідчих (розшукових) дій, які є діями процесуальними і ніяким чином не підміняють і не можуть замінити проведення негласних оперативно-розшукових заходів. Виходячи з прихованого, латентного характеру злочинів проти життя і здоров'я особи, обмеженої можливості доказування факту їх скоєння лише гласними процесуальними діями, особливого значення під час досудового розслідування даної категорії злочинів набувають негласні слідчі (розшукові) дії. Використання техніко-криміналістичних засобів та методів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій передбачає дотримання загальних тактичних рекомендацій. По-перше, у кожному конкретному випадку виникає необхідність вибору доцільних засобів та методів. Такий вибір зумовлений: метою та характером негласної слідчої (розшукової) дії, яка здійснюється; особливостями об'єктів, для виявлення, фіксації або дослідження яких необхідно використання техніко-криміналістичних засобів та методів; придатністю цих засобів для вирішення завдання. По-друге, техніко-криміналістичні засоби та методи, які використовуються, не повинні змінювати якості досліджуваних об'єктів. По-третє, техніко-криміналістичні засоби та методи доцільно використовувати комплексно, що дозволить встановлювати відмінні особливості (риси) об'єктів та підвищує ймовірність виявлення слідів та предметів, а також надійність фіксації їх якостей. По-четверте, перед використанням будь-якого технічного засобу або прийому доцільно провести робочий експеримент для того, щоб переконатись у його надійності та застосовуваності у конкретних умовах.

Ми вважаємо, що до основних критеріїв оцінки результативності техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств необхідно віднести такі: чи у всіх необхідних та таких, що продиктовані оперативною або слідчою ситуацією, випадках використовувалися науково-технічні засоби; яким був результат застосування науково-технічних засобів в значенні обсягу одержаної і тієї, що відноситься до кримінального провадження ін-

формації; як була використана така інформація. Застосування у всіх необхідних випадках науково-технічних засобів і отримання за їхньою допомогою обсягу інформації, як і приріст останньої, лише одна сторона проблеми – позитивна. Але є й інша, не менш важлива – негативна, яка стосується «втрачених можливостей», тобто зазначає, які із наявних науково-технічних засобів в даній конкретній ситуації потрібно було б застосувати (але не застосовано) і які реальні результати можна було б одержати (але вони не одержані).

Необхідно зазначити ту обставину, що інколи слідчими недооцінюється складність розслідування вбивств, більшість яких вчиняються в стані неочевидності. Така позиція призводить до зниження активності слідчих, неналежного виявлення та неповної фіксації слідової інформації, допускаються й інші слідчі помилки, а збирання доказів набуває тенденційного, частіше обвинувального ухилу. При проведенні слідчих (розшукових) дій не в повному обсязі використовуються сучасні досягнення науково-технічного прогресу, що призводить до неповного і неякісного збирання доказів, до прийняття необґрунтованих рішень щодо повідомлень про підозру. Результати проведеного аналізу практики досудового розслідування вбивств дали змогу виділити низку причин низької результативності використання з цією метою техніко-криміналістичних засобів і методів. У найзагальнішому вираженні вони зумовлені недоліками організації, правового регулювання цієї сфери діяльності, недостатнім технічним оснащенням суб'єктів застосування зазначених засобів і методів, низьким рівнем їхньої техніко-криміналістичної підготовки.

Техніко-криміналістичне забезпечення виступає як самостійний вид діяльності з усіма властивими їй елементами організації: аналіз, планування, прийняття рішень, забезпечення їхнього виконання (взаємодія, контроль тощо). Аналіз ефективності використання в діяльності з досудового розслідування вбивств техніко-криміналістичних засобів і методів і в цілому організації техніко-криміналістичної роботи свідчить про необхідність комплексного підходу до вирішення пов'язаних з цим проблем. Наявність новітніх техніко-криміналістичних засобів потребує й відповідної організації роботи з ними. Така організація, в свою чергу, знаходиться в прямій залежності від стану правової регламентації порядку (механізму) реалізації потенційних можливостей техніки в нових умовах протидії злочинам проти життя особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демин К. Е. Техничко-криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования убийств, совершенных наемными лицами : Дисс. ... канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 / К. Е. Демин. – М., 2001. – 201 с.
2. Шелудченко В. И. Проблемы технико-криминалистического обеспечения расследования убийств: автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / В. И. Шелудченко. – Краснодар, 2002. – 25 с.
3. Скорченко П. Т. Криминалистика. Техничко-криминалистическое обеспечение расследования преступлений / П. Т. Скорченко. – М. : Былина, 1999. – 272 с.
4. Кирсанов З. И. Теоретические основы криминалистики : Учебное пособие / З. И. Кирсанов. – М. : Изд-во в/ч 33965, 1998. – 385 с.
5. Волынский А. Ф. Криминалистика : учебник для вузов / А. Ф. Волынский, Т. В. Аверьянова, И. Л. Александрова / Под ред. проф. А. Ф. Волынского. – М. : Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 1999.
6. Скорченко П. Т. Проблемы технико-криминалистического обеспечения досудебного уголовного процесса : Дисс. ... докт. юрид. наук по спец. : 12.00.09 / П. Т. Скорченко. – М., 2000. – 69 с.
7. Белкин Р. С. Собрание, исследование и оценка доказательств / Р. С. Белкин. – М. : Наука, 1966. – 295 с.
8. Стригун Д. Ю. Техничко-криминалистическое обеспечение раскрытия та розслідування контрабанди наркотичних засобів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / Д. Ю. Стригун. – Київ, 2011. – 19 с.